

**Latvijas
Universitātes
vēsturiskais
studentu
karceris**

Latvijas Universitātes vēsturiskais studentu karceris ir viens no Baltijā senākajiem studentu disciplinēšanas lieciniekiem augstskolās 19. gadsimtā. Šāda veida prakse radusies Vācijā, kas izplatījies Ziemeļaustrumeiropas reģionā līdz ar vācu augstākās izglītības un zinātnes ietekmi Krievijā 18. un 19. gadsimtā.

Izcelsme

19. gadsimtā Vācija pieredzēja rūpniecības apvērsumu, kad strauji attīstījās rūpnieciskā ražošana, nesot lielas pārmaiņas augstākajā izglītībā un zinātnē. Šīs pārmaiņas skāra arī Latvijas teritoriju, kas tajā laikā atradās Krievijas sastāvā. Krievijai pieauga interese par Vācijas universitātēm, jo tā saredzēja iespēju modernizēties kā Rietumeiropas valsts. Viena šāda Vācijas universitāšu ietekmes izpausme bija studentu karceris, kas tika ieviests Latvijā. Studentu karcera vēsture ir cieši saistīta ar vācbaltiešiem, kuri Latvijas teritorijā bija nostiprinājušies paaudžu paaudzēs kā kristiešu misionāru un Vācu ordeņa krustnešu pēcteči kopš 13. gadsimta. Ilgā vācu kultūras klātbūtne ļāva Latvijas teritorijai iekļauties vācu kultūras telpā. Studentu karceris, kam pamati likti Heidelbergā, ir vācu akadēmiskās kultūras elements. Studentu

karceris Latvijā tika izveidots Prūsijas vācieša Ernesta Nauka 1862. gadā vadītajā pirmajā augstākās izglītības iestādē Latvijas teritorijā, kas pazīstama kā Rīgas Politehnikums/Rīgas Politehniskais institūts. Tā bija vācu dibināta tehniskā augstskola, ar kuru sākās Latvijas augstākā izglītība. LU vēsturiskais studentu karceris tika izbūvēts 1875. gadā mūsdienu LU galvenajā ēkā, kur pirms tam atradās Rīgas Politehnikums/Rīgas Politehniskais institūts.

Ивановъ

Мерли казакъ!
атаманъ будешъ.
Дд. №. 18 ¹⁸/_{VII} 98.

М. В.
14 Ягд

Мартъ 1898

Studentu disciplinēšanas metode

Studentus varēja ieslodzīt karcerī par izdarītajiem iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumiem studiju laikā. Par pārkāpumiem atzina atrašanos smagā alkohola reibumā, smēķēšanu, menzūru (aso rapieru divkauju organizēšana starp studentu korporāciju biedriem) un necieņu pret pasniedzēju. Ieslodzījuma termiņš bija minimums 12 stundas (puse dienas) un maksimums 120 stundas (5 dienas). Termiņš bija atkarīgs no izdarītā pārkāpuma smaguma – minimālo termiņu piesprieda par sīkiem pārkāpumiem, piemēram, smēķēšanu, maksimums – par menzūru organizēšanu. Tomēr pret studentiem izturējās saudzīgi, jo viņiem deva ēst un dzert. Studenti drīkstēja apmeklēt lekcijas karcera uzrauga pavardībā.

Ikdiens karcerī

LU karcerī ieslodzītie studenti karcera sienas izgleznoja ar saviem parakstiem ar vai bez savas studentu korporācijas kaligrāfiskā simbola (cirķeļa). Cirķeļus varēja atstāt, ja pats students piederēja pie kādas studentu korporācijas – vācbaltiešu *Fraternitas Baltica*, *Concordia Rigensis*, krievu *Fraternitas Arctica*, poļu *Arkonja* un *Welecja* vai latviešu *Selonija*. Šie studentu paraksti kļuvuši par svarīgu vēstures liecību, kas apstiprina faktu par konkrētā studenta uzturēšanos karcerī un studēšanu Rīgas Politehnikumā/Rīgas Politehniskajā institūtā.

K. Wislocki den 19. 20. 89
1889 18 Stunden
Rossochacki

1889 1889
Bedenke was du sonst erwartet dich
D... Carcer

Aleksandrs Ivanovs no Astrahaņas (Krievija), studējis ķīmiju no 1898. līdz 1904. gadam, iegūstot doktora grādu. Strādājis par inženieri Sanktpēterburgas uzņēmumā *Putilow-Werke* no 1904. līdz 1909. gadam. Līdz 1911. gadam strādājis par vadošā mehāniķa asistentu. Ieslodzīts studentu karcerī 1899. gada 1. jūnijā (24 stundas).

Aleksandrs Ivanovs no Sanktpēterburgas (Krievija), studējis mehāniku no 1894. līdz 1901. gadam. Studijas turpinājis Sanktpēterburgas Zinātniskās izpētes institūtā, 1901. gadā izvēlējies strādāt finanšu sektorā par Rīgas Valsts bankas finanšu uzraugu. Nav ziņu, kad un cik ilgi bijis ieslodzīts studentu karcerī.

Pāvels Rončevskis, krievu studentu korporācijas *Fraternitas Arctica* dibinātājs, pirms tam vācu ietekmētās krievu studentu korporācijas *Borysthenia* biedrs, studējis ķīmiju no 1877. līdz 1878. gadam un mehāniku no 1878. līdz 1885. gadam. Strādājis par akcīžu ierēdni Talsos un Bauskā. Nav ziņu, kad un cik ilgi bijis ieslodzīts studentu karcerī.

Alfrēds Ronis no Rīgas (Latvija), studējis mehāniku no 1903. līdz 1910. gadam, iegūstot doktora grādu. 1910. gadā sācis strādāt par inženieri Rīgas Gāzes un ūdens elektrostacijā. Ieslodzīts studentu karcerī 2 dienas (48 stundas).

Ilja Bernšteins no Viļņas (Lietuva), studējis mehāniku no 1892. līdz 1898. gadam, iegūstot doktora grādu. Ieslodzīts studentu karcerī 1896. gadā no 1. līdz 3. martam (48 stundas).

Andreas Rikmans no Kijevas (Ukraina), studējis mehāniku no 1885. līdz 1898. gadam. Vācbaltiešu studentu korporācijas *Fraternitas Baltica* biedrs. No 1889. līdz 1909. gadam strādājis par Krievijas dzelzceļa tehniskās nodaļas mehāniķi uz Rīgas–Daugavpils, Daugavpils–Vitebskas un Rjazaņas–Urālu dzelzceļa līnijām līdz aiziešanai pensijā. Ieslodzīts studentu karcerī 1885. gada 3. martā (24 stundas).

Str 1 B

E. Strasdowsk
East. Conc. Bldg.
18th 88.

Edwards
a
Kilp

Reckhoff

A. Turoniska ralye Turck

881

Zidorsalem

Kārlis Bankins no Tērbatas (Igaunija),
studējis ķīmiju no 1894. līdz 1898. gadam.
Studijas turpinājis doktorantūrā no 1900.
līdz 1910. gadam. Latviešu studentu
korporācijas *Selonija* biedrs. Ieslodzīts
studentu karcerī 1896. gada 3. jūnijā uz
12 stundām.

Ievgeņijs Polins no Maskavas (Krievija),
studējis ķīmiju no 1893. līdz 1901. gadam,
iegūstot doktora grādu. Krievu studentu
korporācijas *Fraternitas Arctica* biedrs, bet
1896. gada 11. septembrī no korporācijas
izstājies. No 1902. līdz 1910. gadam
strādājis par inženieri mehāniķi Krievijas
metalurģijas un rūpniecības akciju
sabiedrībā *Westinghouse*, kas tajā laikā bija
starptautiska ASV dibināta industriālā akciju
sabiedrība. Nav ziņu, kad un cik ilgi bijis
ieslodzīts studentu karcerī.

Edgars Dīsterlohs no Straupes (Latvija), studējis inženierzinātnes no 1883. līdz 1884. gadam, pārgājis uz lauksaimniecības studijām no 1884. līdz 1888. gadam. Vācbaltiešu studentu korporācijas *Fraternitas Baltica* biedrs. Bijis lauksaimnieks Kurzemes guberņā, vēlāk tirgotājs uzņēmumā *Wittgenstein-Hohenloheschen*. Miris 1893. gadā Hohheimā pie Mainas, Vācijā. Ieslodzīts studentu karcerī 1888. gada 25.–28. maijā (72 stundas).

Kārlis Georgs Aleksandrs Šiliņš no Permas (Krievija), studējis ķīmiju no 1893. līdz 1900. gadam, iegūstot doktora grādu. No 1899. līdz 1900. gadam strādājis metālapstrādes uzņēmumā Jekaterinoslavā, tagadējā Dnipro (Ukrainā), no 1900. līdz 1901. gadam bijis priekšnieka asistents Ditjatkas celulozes rūpnīcā Kijevā (Ukrainā). Ieslodzīts studentu karcerī divas reizes – 1893. gada 2. aprīlī un 1894. gada 25. maijā (abas reizes uz 24 stundām).

Eduards Adolfs no Cēsīm (Latvija), studējis inženierzinātnes no 1878. līdz 1885. gadam. Vācbaltiešu studentu korporācijas *Fraternitas Baltica* biedrs. No 1885. līdz 1900. gadam strādājis par loģistikas administratoru Vidzemes guberņā. Ieslodzīts studentu karcerī 1878. gada 7. maijā uz 12 stundām.

Mozuss Dubners no Hersonas (Ukraina), studējis mehāniku no 1885. līdz 1897. gadam, iegūstot doktora grādu. Strādājis par Maskavas tehniskā kantora īpašnieku. Nav ziņu, kad un cik ilgi ieslodzīts studentu karcerī.

Kārlis Ūdris-Rudzītis no Kurzemes (Latvija), studējis inženierzinātnes no 1891. līdz 1893. gadam. Latviešu studentu korporācijas *Selonija* biedrs. Ieslodzīts studentu karcerī 1892. gada 14.–16. februārī (48 stundas).

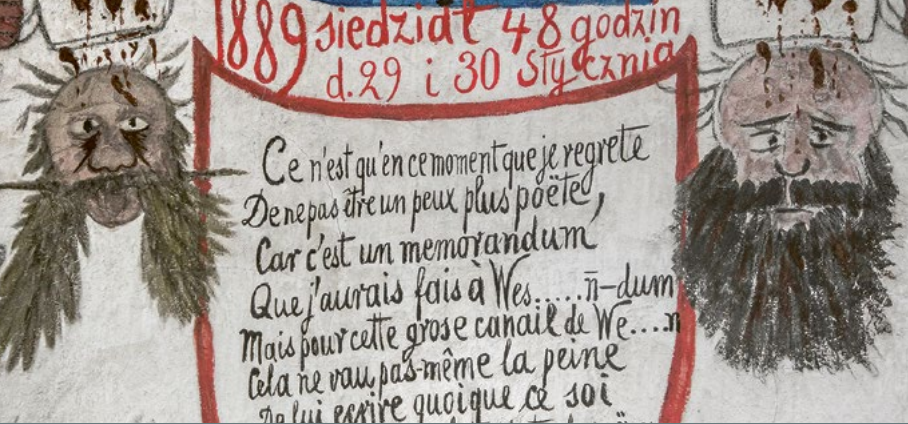
Solomons Nīdelmans no Odesas (Ukraina), studējis arhitektūru no 1897. līdz 1906. gadam, iegūstot doktora grādu. Iespējams, izceļojis no Krievijas uz ASV. Ieslodzīts studentu karcerī 1898. gada 5. decembrī (24 stundas).

Ieslodzīto studentu atstātie paraksti liecina, ka viņi studentu karcerī pavadījuši minums pusi dienas vai maksimums gandrīz nedēļu. Visi bijuši izglītoti cilvēki, kuri pēc studijām izveidojuši sekmīgu karjeru, strādājuši Krievijas tehniskajās nozarēs, veicinot valsts saimniecisko izaugsmi atbilstoši Vācijas līmenim. PSRS okupācijas laikā Pēteris Stučka vārdā nosauktās Latvijas Valsts universitātes laikraksts “Padomju Students” u. c. ideoloģiskos nolūkos sagrozīja faktus par ieslodzīto studentu ikdienu, lai radītu priekšstatu par carisko Krieviju kā “progresīvi domājošu studentu cietumu”.

Padomju vara pārspilēti apgalvoja, ka studentu karcerī studenti tikuši ieslodzīti līdz pat 2–3 nedēļām un bijuši apspiesti. Kā gan students varēja justies apspiests, ja viņš varēja uz karcera sienas atstāt savu liecību, nesaņemot pagarinātu termiņu par šādu rīcību? PSRS mērķtiecīgi mēģināja atsvešināt vācisko no Latvijas vēstures, lai attālinātu Latviju no Eiropas. Tas traucēja pareizi izprast studentu karcera būtību un nozīmi saistībā ar Latvijas piederību pie Eiropas augstākās izglītības un zinātnes. Tika radīts mīts par studentu karceri kā “studentu moku vietu”. Tika noliegts fakts, ka studentu sabiedrība 20. gadsimta sākumā bija ideoloģiski daudzveidīga un liela tās daļa politikā neiesaistījās. Politiski aktīvi bija kreisi noskaņotie studenti, bet viņu ietekme uz kopējo latviešu sabiedrību nebija nozīmīga.

Studentu karceris mūsdienās

LU vēsturiskais studentu karceris beidza savu darbību 20. gadsimta sākumā, kad sakarā ar 1905. gada revolūciju Krievijas cars Nikolajs II izšķīrās par tā sauktā Oktobra manifesta izsludināšanu, kas pārtrauca asinsizliešanu starp cara varu un sabiedrību. Līdz ar to mainījās pieeja studentu disciplinēšanas praksei, kas nozīmēja studentu karcera darbības izbeigšanu Latvijas teritorijā. Rīgas Politehnikuma/Rīgas Politehniskā institūta studentu karceri slēdza, taču to nenojauca. Tas ir saglabājies līdz mūsdienām. Bijušajam Rīgas Politehnikuma/Rīgas Politehniskā institūta studentu karcerim LU galvenajā ēkā krietni paveicies, jo 20. gadsimta 80. gadu plūdus tas netika pilnībā iznīcināts. Restaurācijas darbi notika no 2007. līdz 2013. gadam ar Polijas Kultūras un nacionālā mantojuma ministrijas un LU finansiālu atbalstu. Mūsdienās LU vēsturiskajam studentu karcerim ir liela kultūrvēsturiskā vērtība, jo tas apliecina Latvijas piederību pie Eiropas universitāšu vēstures. Ņemot vērā studentu karcerī ieslodzīto studentu daudznacionālo sastāvu, LU vēsturiskais studentu karceris ir ne tikai Vācijas un Baltijas valstu, bet arī Krievijas, Ukrainas un Polijas vēstures sastāvdaļa. LU vēsturiskais studentu karceris ir radījis lielu interesi par LU Muzeju, kura pārziņā ir studentu karcera turpmāka vēstures pētniecība un popularizēšana.

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Avoti

1. *Album Academicum des Polytechnikums zu Riga (1861–1912)*. Rīga: Verlag Jonck & Poliewsky. 1912.
2. LNA – LVVA. 7175. f. (Rīgas Politehniskais institūts), 1. apr., 3609. l. (Aleksandrs Ivanovs).
3. LNA – LVVA. 7175. f. (Rīgas Politehniskais institūts), 1. apr., 3608. l. (Aleksandrs Ivanovs).
4. LNA – LVVA. 7175. f. (Rīgas Politehniskais institūts), 1. apr., 5571. l. (Andreas Rikmanis).
5. <https://www.sticanada.com/blog/tartu-student-lock-up>
6. Padomju Students, Nr. 3 (07.02.1964.) (periodika.lv).
7. Padomju Students, Nr. 24 (13.10.1966.) (periodika.lv).
8. Padomju Students, Nr. 24 (22.03.1984.) (periodika.lv).
9. Studentu korporācijas *Fraternitas Arctica* privātais arhīvs.

Literatūra

1. Cowin, A. *Heidelberg Student prison*. Heidelberg: Universität Heidelberg.
2. Laščkovskis, M. Poļu akadēmiskā dzīve Rīgas Politehnikumā no 1862. līdz 1918. gadam. No: Jaņickis, A., Laščkovskis, M., Jēkabsons, Ē. *Polotechnikum*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 2012.
3. Golubeva, M. Izglītība un zinātne. No: Ījabs, I., Kusbers, J., Misāns, I., Oberlenders, E. (sast.). *Latvija (1918–2018): valstiskuma gadsimts*. Rīga: SIA Mansards. 2018.
4. Ščerbinskis, V. Starp ierakumiem un auditoriju. Latviešu studenti ilgstošā militāra un politiska konflikta apstākļos 1914.–1918. gadā. No: Jēkabsons, Ē. (sast.). *Karš un sabiedrība Latvijā (1914–1920)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2021.
5. Volger, G. *Kampf um die Weltherrschaft: Deutschland und die Vereinigten Staaten im 20. und 21. Jahrhundert*. Aachen: Helios Verlags- und Buchvertriebsgesellschaft. 2017.
6. Zemītis, G. Korporāciju priekšvēsture un tās atspulgi mūsdienās. No: Grigorjeva, S. (galv. red.). *Universitas (111/2019): Scientiae et Patriae*. Rīga: Prezidiju Konvents. 2019.
7. Zigmunde, A. *Ernest Nauk (1819–1875): Rīgas Politehnikuma pirmais direktors*. Rīga: RTU izdevniecība. 2020.

Baltijas-Vācijas Augstskolu biroja projektu
finansiāli atbalsta Vācijas Akadēmiskās
apmaiņas dienests (DAAD) no Vācijas Ārlietu
ministrijas piešķirtajiem līdzekļiem

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
MUZEJS

Teksts: Rūdolfs Rubenis

Foto: Sarmīte Līvdāne, Klāvs Loris, Rūdolfs Rubenis

Literārais redaktors: Oskars Lapsiņš

Dizains: Baiba Lazdiņa

© Latvijas Universitāte, 2021

ISBN 978-9934-18-736-0

ISBN 978-9934-18-736-0

